

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק וחבר בד"צ

בס"ד, גליון שעה, חג הפסח, תש"פ

יעוץ לכל סכסוכי ממון, ואישות. ועריכת חוזים על פי ההלכה.

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

בית דין צדק "בינת המשפט"

כדאיאת בבבא קמא (צח, ב), מכל מקום, כיון שלא ידע בודאות שחייב בשריפה, אינו אונס גמור, אולי הוא שגגה.

אבל בנידון דידן בלאו הכי פושע הוא, דאין הכל מצוין לשרוף חמץ אלא בפסח, אבל לאחר הפסח, מבואר בסוגיא שם, דאין מצוה לשרופו, ולכן לרבי שמעון, אם גזל חמץ ובא אחר ושרפו לאחר הפסח, השורפו חייב לשלם, כיון שהוא דבר הגורם לממון, שיכול הגזולן לומר לנגזל, הרי שלך לפניך. וכיון דבנידון דידן היה לאחר הפסח, דאין מצוה על אחר לשרופו, בודאי לאו אונס הוא, וחייב לשלם.

ב

שותפים בחברה בע"מ, שכל אחד ערב אישית על קצת מהסכום

הנידון

ראובן ושמעון חברו יחד להקים עסק, ופתחו לשם כך חברת בע"מ, החברה קבלה קו אשראי מהבנק על שלוש מאות אלף וחמישים שקלים, והבנק דרש ערבות אישית מכל אחד על שמונים אלף שקלים. ראובן הפסיק להתעסק בעסק בגלל התדרדרות העסק, וכעבור שנה פשטה החברה את הרגל, הבנק פנה לשניהם לגבות את ערבותם האישית. ראובן שילם את חלקו שמונים אלף שקלים, ושמעון הכריז על פשיטת רגל אישית. וכעת תובע ראובן משמעון שישלם לו מחצה ממה ששילם לבנק. האם צודק ראובן בתביעתו.

תשובה

ראובן לא צודק בתביעתו.

ביאור התשובה

כתב המחבר בחושן משפט (עז, א) וז"ל "שנים שלוו כאחד, או שלקחו מקח אחד, (או שקבלו פקדון ביחד (המגיד פכ"ה), בין בשטר בין בעל פה) (ב"י), שניהם ערבים זה לזה אף על פי שלא פירשו; ואם אין נכסים לאחד מהם, גובה מחבירו הכל. אבל אם יש לו נכסים, לא יתבע הערב תחלה, (כי יש לו דין ערב בכל דבר) (ב"י וכן משמע בפוסקים), וגובה מכל אחד החצי שהוא מוטל עליו (הרא"ש בתשובה כלל עג, י). (אלא אם כן פירשו בהדיא שהן ערבים קבלנים זה בזה,

שאלות קצרות

ובו יבואר: א. שרף חמץ חבירו שעבר עליו הפסח בטעות. ב. שותפים בחברה בע"מ, שכל אחד ערב אישית על קצת מהסכום. ג. תפיסת מעות על מי שפרע.

א

שרף חמץ חבירו שעבר עליו הפסח בטעות

הנידון

"בעל חנות למוצרי מזון באחת מהשכנות החרדיות, שכח למכור את החמץ שברשותו לפני הפסח, ונזכר לאחר הפסח, ומיד פנה לרב הקהילה בשאלה מה לעשות. תוך כדי כך התפרסם בשכונה שהחמץ בחנות עבר עליו הפסח, וכיון שהוא אסור בהנאה, ושחשבו הרבה אנשים שחמץ שעבר עליו הפסח גם כן מצוה על כל אחד לבערו, נטלו את החמץ ללא רשות בעל החנות ושרפוהו, שהרי לפי הנודע להם חמץ זה אסור בהנאה, ולא מפסידים לבעל החנות כלום. אלא שלאחר מכן נודע להם מפי רב השכונה, ששאל פוסק גדול מה לעשות בנידון, ואמר לו הפוסק הגדול, שהוא מוכר את החמץ גם גם אלאה ששוכחים למכור או שלא כתבו הרשאה, בהסתמך על פסקו של רבי יצחק אלחנן, שמועיל מכירה זו. לאור זאת נפשם בשאלתם, האם עליהם לשלם לבעל החנות את החמץ ששרפו מתוך מטרה לקיים מצות שריפת חמץ".

תשובה

כל מי ששרף, צריך לשלם לבעל החנות את מה ששרף.

באור התשובה

אדם המזיק חייב לעולם לשלם, אלא אם כן הזיק באונס גמור, וכן הוא לשון המחבר (חושן משפט שעה, א) "אסור להזיק ממון חבירו. ואם הזיקו, אף על פי שאינו נהנה, חייב לשלם נזק שלם, בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס. (ודווקא שאינו אנוס גמור, כמו שנתבאר) "ע"כ.

והנה ללא ספק, לשרוף חמץ חבירו לא הוי אונס גמור, שהרי השורף לא בירר בודאות שחמץ זה דינו בשריפה, לפיכך בודאי חייב לשלם. ואפילו אם היה שורף בפסח, שמצוה על כל אחד לשרוף חמץ בפסח,

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

ביאור התשובה

מחלוקת אם בטל המקח לפני קבלת מי שפרע

מצאנו מחלוקת גדולה בין הפוסקים, במי שנתן כסף על מקח מטלטלין, וחזר בו הלוקח או המוכר, ועוד לא קיבל מי שפרע, האם חוזר המקח. יש אומרים שכל זמן שלא קיבל מי שפרע, המקח קיים, שכיון שחז"ל חייבו לקבל מי שפרע את החוזר בו ולא קיבל, לא בטל המקח, שרק על ידי קבלת מי שפרע בטל המקח. ויש אומרים, שכיון שיכול לחזור בו הוי חזרה ובטל מקח, אלא שצריך לקבל מי שפרע, וקבלת מי שפרע אינה תולה את המקח עד קבלת מי שפרע, אלא מיד שחוזר בו בטל מקח, אלא שחייב לקבל מי שפרע.

והביאם בפתחי חושן וז"ל (חלק ח, קניינים, פרק ב, סעיף יט, הערה לא) וז"ל [בסוף הדיבור] "ובדברי גאונים כלל סג סעיף יד הביא בשם שו"ת הר הכרמל, חו"מ סימן לו, שאם חזר בו המוכר ומת קודם שקיבל מי שפרע, וכך אם מת הלוקח וחוזר בו המוכר, שדינם כלפי היורשים כדין מוכר ולוקח, וכל שלא קיבל מי שפרע המקח קיים, עיין שם. ועיין ערך ש"י סימן רד שהשיג על דבריו. ועיין מנחת פיתים סימן רד, ובשו"ת מהרש"ם ח"א סימן קטו הקשה על סברת ההר הכרמל מדברי שו"ת הרשב"א ח"ה סימן רנו שכתב, דכל שנתן מעות ולא משך אוקמוה רבנן ברשות מוכר, ואין הלוקח יכול לאסרם בנדר, הוי מוכח, דאף קודם קבלת מי שפרע לא חשיב מקח" עכ"ל.

העולה מזה: יש אומרים שכל זמן שלא קיבל מי שפרע, המקח קיים, שכיון שחז"ל חייבו לקבל מי שפרע את החוזר בו ולא קיבל, לא בטל המקח. ויש אומרים, שכיון שיכול לחזור בו הוי חזרה ובטל מקח, אלא שצריך לקבל מי שפרע, וקבלת מי שפרע אינה תולה את המקח עד קבלת מי שפרע, אלא מיד שחוזר בו בטל מקח, אלא שחייב לקבל מי שפרע.

תפיסת מעות על מי שפרע

מבואר דיש אומרים שכל זמן שנתן רק מעות ולא משך, בטלו חכמים לגמרי את המקח, והמקח שייך ללוקח, ואפילו לא קיבל מי שפרע. ויש אומרים שהמקח קיים עד שיקבל מי שפרע. והשתא, לפי זה, לסוברים שהמקח קיים עד שיקבל מי שפרע, בודאי יכול לתפוס את הכסף, שהרי המקח קיים, אבל לסוברים שהמקח לא קיים גם לפני מי שפרע אינו יכול לתפוס את המעות.

אבל באמת נראה, דאפילו לסוברים שהמקח לא חל, מכל מקום חייב החוזר בו לקבל מי שפרע, ואיך יתבע את המעות בחזרה, והרי לא קיים מה שחייבו חז"ל, שאף על פי שהמקח לא קיים, אבל נתן מעות

שאז תובע איזה מהם שירצה) (תשובת הרא"ש כלל ע"ג סימן י"ב ומהרי"ק שורש קפ"ג). ואם פרע אחד מהם כל החוב, חוזר וגובה מחבירו חלקו. (ולכן שנים שלוו ופרע אחד מהן, ודאי פרע בעד חבירו) (מרדכי ריש פ' מי שהיה נשוי ומהרי"ק שורש ק"ך). "עכ"ל המחבר

לפי זה לכאורה תביעת ראובן תביעה נכונה שהרי שניהם לוו יחד מהם ערבים זה לזה וכיון שראובן שילם שמונים אלף שקלים על שמעון להשתף עמו מחצה

אבל באמת אין הנידון דומה כלל למבואר בסימן עז, א ששני שותפים ערבים זה לזה. שהרי הם מהתחלה הפרידו ביניהם, וכל אחד נטל על עצמו שוה בשוה ערבות אישית על שמונים אלף דולר, הרי זה ממש כפירשו שאינם ערבים זה לזה. ועוד, הרי כתב הסמ"ע (שם, ס"ק בב) וז"ל "שניהם ערבים זה לזה. כן הוא בירושלמי [שבועות פ"ה ה"א] ויליף להו מקרא, וכמ"ש בדרישה [סעיף א'], ומילתא דמסתבר ג"כ הוא, דאמרינן דעל דעת נאמנות שניהן דוקא (לוה) [הלוח] או הקיף דמי הסחורה להן או הפקיד בידן, ומסתמא היתה דעתו דאם לא יהיה לזה, יגבה מזה, וק"ל" עכ"ל, וזה אין שייך כאן כלל, שהרי הבנק פירש כל אחד ערב אישית בלבד. סוף דבר, כאן הבנק פירש להם, והם פירשו זה לזה שכל אחד ערב בנפרד על סכום זה, ואין שום קשר ושייכות ביניהם. הדין היה נכון אם היו נתבעים על שאר הכסף של החברה, אבל כיון שהיא חברה בע"מ והתביעה היא רק על הערבות האישית, אין לך מפרש גדול מזה.

ג

תפיסת מעות על מי שפרע

הנידון

"אני מוכר תפילין. לקוח הגיע ושילם על תפילין, אבל לא נטל אותם ולא עשה קנין. לאחר מכן חזר בו ומבקש את הכסף בחזרה – אף על פי שיש מי שפרע. האם אני יכול להחזיק בכסף כבטוחה עד שאתבע אותו לבית דין שיקבל מי שפרע, או שאני חייב להחזיר לו את הכסף מיד".

תשובה

חייב להחזיר המעות כי אין בית דין בזמנינו, שמקלל בקללת מי שפרע. וכל זה אם לא שילם את כל הכסף, אבל אם שילם את כל הכסף, אז הוי קניין סיטומתא, דמנהג הסוחרים שלא לחזור בהם לאחר ששילמו את כל המקח.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

העולה מזה: , אפילו לסוברים שהמקח חל עד שיקבל מי שפרע, מכל מקום, כיון שכבר נהגו שאין מקללים, הרי מנהג העולם הוא לבטל קנין כסף לגמרי גם ללא קבלת מי שפרע.

אם שילם את כל הכסף לא בטל מקח

וכל זה מדינא דגמרא דקנין כסף לא מהני אלא לקבל מי שפרע, אבל כבר ביארנו בסימן רנז שמנהג הסוחרים היום, שאם שילם כל הכסף קנה מדין קנין סיטומתא, לפיכך אין דברינו אלא באופן שלא נתן את כל הכסף אלא מעט, שבזה אין מנהג סוחרים לקיים את המקח. לפי זה עולה לדינא, שאם נתן את כל הכסף קנה, ואינו יכול לחזור בו, ואם נתן מעט מהכסף יכול לחזור בו, והמוכר חייב להחזיר לו את מעט הכסף שנתן.

לעשות מקח, ואינו נפטר מחיוב זה עד שיקבל מי שפרע, אם כן נתינת המעות היא התחייבות לקיים מקח, לכן אינו יכול לתבוע החזרת המעות לפני קבלת מי שפרע. כל זה היה נראה מעיקר הדין.

אבל למעשה אין נפקא מינא בכל זה. דהנה כבר ידוע שבזמנינו אין בתי הדין מקללים בקללת מי שפרע, כמו שאין מנדין ואין מחרימים, כי אין בידנו כח להחרים ולנדות, לכן כיון שאין במציאות בית דין שמקלל בקללת מי שפרע, ממילא לכל הדעות אין יכול המוכר להחזיק את המעות, כי אין בית דין שיעשה מי שפרע, שכיון שלא נוהגים לקלל מי שפרע, אפילו לסוברים שהמקח חל עד שיקבל מי שפרע, מכל מקום, כיון שכבר נהגו שאין מקללים, הרי מנהג העולם הוא לבטל קנין כסף לגמרי גם ללא קבלת מי שפרע. זה הנראה לעניות דעתי בזה.

